

# Aantekeningen en appendices

samengesteld door Hans Boland

Papieren Tijger



Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door subsidies van het Nederlands Letterenfonds en het Amsterdams Fonds voor de Kunst.

**N**ederlands  
letterenfonds  
dutch foundation  
for literature

**AF** amsterdams  
**AK** fonds voor de  
kunst

Boekverzorging: Zefier Tekstverwerking

Omslag: Dave Mink

Drukwerk: Koninklijke Wöhrmann

© 2016 Hans Boland

© 2016 Stichting Uitgeverij Papieren Tijger

[www.papierentijger.org](http://www.papierentijger.org)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 6728 316 8

NUR 302

## Inhoud

Voorwoord	7
Aantekeningen bij de brieven	9
Aantekeningen bij de Dubia	251
Appendix I: Persoonsnamen	255
Appendix II:	
A. Geografische namen en namen van landgoederen	349
B. Kranten, tijdschriften, almanakken	367
C. Terugkerende thema's	379
Appendix III: Eigen werk waaraan Poesjkin refereert in zijn brieven	395
Appendix IV: Niet-Russische persoonsnamen	405
Bezemappendix	421

## Voorwoord

*Het spoor volgen van de gedachten van een groot man is een fascinerende vorm van wetenschap.*

Voor de aantekeningen is hoofdzakelijk gebruikgemaakt van de adembenemend rijke en gedetailleerde informatie over Poesjkins correspondentie die terechtkwam in het levenswerk van B.L. Modzalevski (1874-1928), een van de stichters van het Instituut voor Russische Literatuur, het zogeheten 'Poesjkinhuis' in Sint-Petersburg, en een van de belangrijkste poesjkinisten die Rusland heeft gekend. Bij zijn dood, kort na de publicatie van het tweede deel van zijn commentaar bij de brieven (eindigend bij het jaar 1830), liet hij een cartotheek na van circa driehonderdduizend (!) lemmata. Hij publiceerde ruim zeshonderdvijftig boeken en artikelen, verzamelde honderdvijftigduizend boeken, wist vierduizend exemplaren uit de privébibliotheek van Poesjkin te bemachtigen en behoedde in 1917 persoonlijk het archief van de tsaristische politieke politie (de Derde Afdeling) voor een grote brand, waardoor veel onschatbare feitenkennis, onder andere over het leven van Poesjkin, voor het nageslacht bewaard bleef. Bovendien zorgde hij voor een zoon, L.B. Modzalevski (1902-1948), die het werk voortzette en het derde deel van het brievencommentaar compileerde; het verscheen in 1935. Het afsluitende deel, met aantekeningen bij de brieven vanaf 1834 tot Poesjkins dood, verscheen pas in 1967 en was beknopter van opzet. Modzalevski's devies bij zijn commentaar bij de brieven – ontleend, uiteraard, aan Poesjkin – vormt tevens het motto van deze Nederlandse uitgave.

De verklarende aantekeningen zijn zoveel mogelijk beperkt tot Russische gebeurtenissen en personages; voor informatie over niet-Russische culturele en historische gegevens raadplege men de eigen boekenkast, een bibliotheek of het internet. Uiteraard blijven er witte vlekken over, wat nu eenmaal het lot is van de correspondentie van een lang geleden overleden persoon met een zeer ongeregeld leven. Raadselachtige opmerkingen, die verwijzen naar mensen wier lot de vergeetelheid was en naar situaties waar wij, het nageslacht, niet eens naar kunnen gissen, zijn een toegevoegde charme van een imponerende en in veel opzichten unieke briefwisseling als die van Poesjkin.

De nummering van de aantekeningen correspondeert met die van de brieven in deel 9 van dit Verzameld Werk. Als het gaat om Franstalige brieven (honderdzevenenzeventig stuks in totaal) en om kladbrieven (van brieven die nooit zijn verstuurd of waarvan de definitieve versie ontbreekt: tweeënzestig stuks in totaal) wordt dat als eerste punt in de Aantekeningen vermeld. Van Frans- en anderstalige passages in de Russischtalige brieven wordt in de aantekeningen de vertaling gegeven.

Naar het onderhavige Verzameld Werk wordt verwezen met VW plus het betreffende boekdeel (1 tot en met 9).

De woorden en tekstfragmenten waarbij de vertaler een aantekening gewent achtte zijn **vet gedrukt**. Bij reeds eerder ter sprake gekomen items wordt de lezer verwezen naar de desbetreffende brief middels het briefnummer tussen vierkante haken. Zo vermelden de aantekeningen bij brief 2: '**Chapelle en Boileau**: zeventiende-eeuwse Franse dichters' etc. Bij brief 3 wordt daaraan als volgt gerefereerd: '**Chapelle** [2]'

Beknopte informatie over (vrijwel) alle in de brieven en aantekeningen genoemde Russische personen en van niet-Russen uit Poesjkins privé-kennissenkring is opgenomen in Appendix I. De geografische namen en de namen van landgoederen die worden genoemd in de brieven en aantekenin-

gen zijn terug te vinden in Appendix II A. De in de brieven en aantekeningen ter sprake gebrachte periodieken (kranten, tijdschriften, almanakken) zijn bijeengebracht in Appendix II B. De vindplaatsen van een aantal regelmatig in de brieven terugkerende thema's zijn opgenomen in Appendix II C.

Conform de uitgave van de brieven zelf (VW 9) zijn de titels of eerste regels van Poesjkins eigen werk *cursief* gedrukt; Appendix III behelst de vindplaats ervan in onze uitgave van het Verzameld Werk. Het werk van andere schrijvers is tussen dubbele aanhalingstekens geplaatst. Namen van periodieken staan in KLEIN KAPITAAL.

1. Kladbrieff. Geschreven toen Poesjkin in de vierde klas van het Lyceum zat; in de brief zijn correcties aangebracht in een onbekend handschrift, mogelijk van een van de onderwijzers. Het Keizerlijk Lyceum van Tsaardorp was opgericht met het doel een select gezelschap adellijke jongheren voor te bereiden op de civiele of militaire dienst. Het was gehuisvest in een zijvleugel van het favoriete Zomerpaleis van Catharina de Grote. Het opende zijn poorten op 19 oktober 1811; de datum zou altijd worden gevierd met een klassereünie. Poesjkin behoorde met dertig anderen tot de eerste jaargang; elke drie jaar werd met een nieuwe lichtung gestart. De opleiding duurde zes jaar. In later jaren zou hij het Lyceum zijn 'échte vaderland' noemen. Hij schreef het altijd met een hoofdletter. **Dichtwerk:** *Voor Alexander*; vermoedelijk werd het gedicht niet waardig bevonden om aan keizer Alexander I te tonen. **De terugkeer van onze Heer Imperator:** namelijk uit Parijs, waar Alexander I met Oostenrijk en Pruisen de Heilige Alliantie had gesloten. **Alexej Kirillovitsj:** A.K. Razoemovski.

2. De adressaat had in februari het Lyceum [1] bezocht om persoonlijk de mare te verifiëren dat zich daar een poëtisch wonderkind onder de leerlingen zou bevinden. **Chapelle en Boileau:** zeventiende-eeuwse Franse dichters (de eerste van

light verse, de tweede van satiren) die Vjazemski zich tot voorbeeld stelde. **Tsaardorper kluizenaarsoord:** het Lyceum [1]. **Gezegend wie stadsherrie doet:** *Uit een brief aan vorst P.A. Vjazemski.* **Rossiade:** een epos van M.M. Cheraskov uit 1779. Op bijeenkomsten van Arzamas (zie hieronder) plachten de leden 'in-memoriams' uit te spreken waarin de leden van de Grootrussische **Academie** (in 1783 opgericht door Catharina II de Grote ter bevordering van de Russische taal, in 1841 gefuseerd met de Academie van Wetenschappen, die in 1724 door Peter I de Grote was bedacht als 'Petersburgse Academie van Wetenschappen', sinds 1747 'Keizerlijke Academie van Wetenschappen' heette en in 1917 tot Grootrussische – rossiskaja – Academie etc. werd omgedoopt) en van het **Genootschap** van Vereerders – door Poesjkin consequent **Versjteerders** genoemd – van het Russische Woord, die beide als 'reactionair' werden gezien, op de hak werden genomen. **Geen zelfde lot:** uit een gedicht van Vjazemski. **Arzamasser:** Arzamas was een vriendenclub van literatoren die een frisse wind door de 'verheven' en gezapige Russische literatuur wilden laten waaien; de naam was afgeleid van een humoristisch gedicht van een van de leden, dat speelde in de stad Arzamas. De belangrijkste leden waren Nikolai Karamzin, Konstantin Batjoesjkov, Vasili Zjoekovski, Pjotr Vjazemski, Alexandr Toergenjev, Denis Davydov en Poesjkins oom Vasili Poesjkin. Alle arzamassers kregen een bijnaam; Poesjkin werd 'de krekel' genoemd. **Sj.:** de vorsten A.A. Sjachovskoi, P.A. Sjirinski-Sjichmatov en P.I. Sjalikov, leden van het voornoemde Genootschap van Vereerders van het Russische Woord, waren het slachtoffer geworden van Vjazemski's satirische pen. Van K.N. **Batjoesjkov** verscheen een gedicht over de tsarenzoon **Bova** op het moment dat Poesjkin bezig was met een verhalend gedicht over hetzelfde onderwerp. **Vasili Lvovitsj** (Poesjkin): Poesjkins oom. **Valeas** (Vale): Vaarwel! **Lomonosov** (S.G.).

3. De brief werd buiten Poesjkins medeweten en tot zijn er-

gernis gepubliceerd in de ZOON DES VADERLANDS (1821). De bijnaam van de adressaat bij **Arzamas** [2] was **Ziehier. Buurman**: V.P. Poesjkin [2] had zijn naam gevestigd met een scabreuze versvertelling, “De gevaarlijke buurman”. **Ik rij op Pegasus**: Voor oom, die me zijn broer noemde. **Negen maanden: oom** Vasili had zijn neefje op 17 april een brief gestuurd (die niet bewaard is gebleven). **Mijn onvergetelijken**: P.A. Vjazemski en K.N. Batjoesjkov. **Chapelle Andreëvitsj** [2]: Vjazemski had als voor- en vadersnaam Pjotr Andreëvitsj.

4. Franstalig origineel. **Mlle d’Orléans**: “La Pucelle d’Orléans” was voor Poesjkin Voltaires beste dichtwerk. **Mon père et ma mère** zou kunnen refereren aan Voltaires “Candide”, waarvan het vijftiende hoofdstuk begint met de evocatie van de moord op Candides ouders en de verkrachting van zijn zuster. **Zadig** (een filosofische novelle van Voltaire) en **Tristram** (Shandy, de held van de gelijknamige roman van Laurence Sterne) verwijzen vermoedelijk naar personen met die gelegenheidsbijnamen.

5. Een fragment uit een gezamenlijke brief van de Lyceïsten [1]. Voor S.S. **Frolov** zie ook *Een herinnering*; hij moest toezicht houden op de mores en de ijver van de scholieren, maar werd volstrekt niet serieus genomen. Dat hij er hier zo genadig van afkomt heeft waarschijnlijk te maken met de goede manieren van de leerlingen en met de aanleiding om hem te schrijven: het was Pasen, wanneer je volgens de Russische kerkrites iedereen alles dient te vergeven, en bovendien was het Frolovs naamdag. **Het drukke manneke** was een van Poesjkins bijnamen (naast ‘de krekkel’, ‘de Fransoos’, ‘het tijgertje’); deze had hij zichzelf gegeven – ook als uitgesproken ADHD’ertje was hij zijn tijd ver vooruit.

6. Het aan V.L. Poesjkin gerichte stuk van de brief is afgescheurd. **Lomonosov** (S.G.). **Louis**: de eigenaar van een restaurant in Sint-Petersburg. **Ziehier** [3]. **Asmodeus**: een de-